

Husholdningernes økonomi

Jens Bonke

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: The aim of the article is to throw light on the householdproduction. The GNP-concept is enlarged by a third person criteria by which productive activities include activities which might be delegated to a paid worker. This definition is applied to Danish time budget studies and consumer surveys, and methods estimating the moneyvalue of household work and services of household capital are discussed. Empirical computations are presented for the period 1964–81. As in foreign studies the householdproduction amounts to 1/3–1/2 of the GNP depending on the principle of estimation. It is shown that the value of household work diminish the inequality in the overall distribution of economic resources, and on the contrary increases the inequality among wageearner families.

---

1. Indledning

I debatten om forholdene uden for den formelle økonomi har den samfundsvidenskabelige kvindeforskning og undersøgelser inden for de sociologiske og etnologiske fagområder hidtid været dominerende. De økonomisk orienterede bidrag har mere rettet sig mod den sorte økonomi (Viby Mogensen, 1985; Lundager & Schneider, 1986) og i høj grad været optaget af måleproblemer i forbindelse med anvendelsen af gældende nationalregnskabsbegreber (Stetkær, 1983).

I USA er der derimod en lang tradition blandt økonomer for at beskæftige sig med – legale – økonomiske aktiviteter i husholdningerne og den øvrige informelle økonomi. Allerede i 1920'erne gennemførtes undersøgelser af husholdningsproduktionen på Cornell Universitetet, New York, og i 1934 udgav M. Reid sit omfattende værk (Reid, 1934). I midten af 1960'erne indførte G. Becker (1965) neoklassiske forklaringer på befolkningens tidsallokation og fritiden blev en faktor i »produktionen« af endeligt konsum. Herved grundlagdes hvad der senere er blevet betegnet »the new home economics« (Ferber & Birnbaum, 1977; Reid, 1977). Endelig har flere amerikanske, canadiske og vesteuropæiske økonomer siden slutningen af 1970'erne bidraget med artikler om husholdningsproduktionens karakter og omfang i tidsskriftet *The Review of Income and Wealth*.

I det følgende overføres nogle af disse erfaringer på danske forhold for derigennem

Husholdningernes økonomi

Jens Bonke

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: The aim of the article is to throw light on the householdproduction. The GNP-concept is enlarged by a third person criteria by which productive activities include activities which might be delegated to a paid worker. This definition is applied to Danish time budget studies and consumer surveys, and methods estimating the moneyvalue of household work and services of household capital are discussed. Empirical computations are presented for the period 1964–81. As in foreign studies the householdproduction amounts to 1/3–1/2 of the GNP depending on the principle of estimation. It is shown that the value of household work diminish the inequality in the overall distribution of economic resources, and on the contrary increases the inequality among wageearner families.

---

1. Indledning

I debatten om forholdene uden for den formelle økonomi har den samfundsvidenskabelige kvindeforskning og undersøgelser inden for de sociologiske og etnologiske fagområder hidtid været dominerende. De økonomisk orienterede bidrag har mere rettet sig mod den sorte økonomi (Viby Mogensen, 1985; Lundager & Schneider, 1986) og i høj grad været optaget af måleproblemer i forbindelse med anvendelsen af gældende nationalregnskabsbegreber (Stetkær, 1983).

I USA er der derimod en lang tradition blandt økonomer for at beskæftige sig med – legale – økonomiske aktiviteter i husholdningerne og den øvrige informelle økonomi. Allerede i 1920'erne gennemførtes undersøgelser af husholdningsproduktionen på Cornell Universitetet, New York, og i 1934 udgav M. Reid sit omfattende værk (Reid, 1934). I midten af 1960'erne indførte G. Becker (1965) neoklassiske forklaringer på befolkningens tidsallokation og fritiden blev en faktor i »produktionen« af endeligt konsum. Herved grundlagdes hvad der senere er blevet betegnet »the new home economics« (Ferber & Birnbaum, 1977; Reid, 1977). Endelig har flere amerikanske, canadiske og vesteuropæiske økonomer siden slutningen af 1970'erne bidraget med artikler om husholdningsproduktionens karakter og omfang i tidsskriftet *The Review of Income and Wealth*.

I det følgende overføres nogle af disse erfaringer på danske forhold for derigennem

at bidrage med økonomiske argumenter til debatten om den informelle økonomis betydning.

2. Bruttonationalprodukt og andre produktmål

Ifølge gældende nationalregnskabsprincipper omfatter bruttonationalproduktet værdien af varer og tjenester fremstillet med henblik på salg, værdien af produktionen i private non-profit organisationer og værdien af den offentlige produktion (United Nations, 1968).

Værdien af varer og tjenester fremstillet til eget, familiens eller venners brug udelades derimod, når de ikke produceres i forbindelse med erhverv, bl.a. med henvisning til værdisættelsesproblemet, idet denne produktion netop ikke ansættes på et registrerbart marked eller gennem den offentlige sektor.

I det omfang sidstnævnte produktion udvikler sig forskelligt fra bruttonationalproduktet og er af betydelig størrelse, er det nødvendigt at inddrage denne i produktionsmålet for at belyse udviklingen i og omfanget af den økonomiske velfærd.

M.G. Reid har således opstillet et trediepersonskriterium: »If an activity is of such character that it might be delegated to a paid worker, then that activity shall be deemed productive« (Reid, 1934), der indebærer, at de pågældende aktiviteter alternativt skal kunne udføres af en tredje person i eller uden for husholdningen som en markedsmæssig eller ikke-markedsmæssig aktivitet. Formålet med aktiviteten skal endvidere være at producere nytte – endeligt konsum – mere end at være en ønskværdig aktivitet i sig selv. En økonomisk aktivitet, » ... one which can be done by a third person without reducing its final utility value« (Hawrylyshyn, 1978), adskiller sig herved fra andre aktiviteter, som er til direkte nytte, i og med at de udføres.

T.P. Hill (1977) anvender et vare- og tjenestekriterium for at afgrænse produktive aktiviteter fra andre aktiviteter. Produktive aktiviteter resulterer herefter i varer, som er fysiske objekter, der kan omsættes på et marked – transactable og marketable-, og tjenester, som er »a change in the condition of a person, or of a good belonging to some economic unit, which is brought about as the result of the activity of some other economic unit, with the prior agreement of the former person or economic unit« (Hill, 1977), hvor de økonomiske enheder kan være sammenfaldende. Tjenester har hermed markedsføring og muligheden for overførsel mellem forskellige økonomiske enheder til fælles med varer.

Hill's definition af produktive aktiviteter svarer principielt set til det nævnte trediepersonskriterium, og udelukker herved aktiviteter, der *ikke* kan udføres af andre – en tredieperson, fordi »If the utility is derived only through the »doing«, or by the participation of the one who uses the good, then the activity is consumption« (Reid, 1934).

Trediepersonskriteriet medfører en væsentlig udvidelse af produktionsbegrebet ved

at inddrage en række aktiviteter i den informelle økonomi, herunder aktiviteter udført i husholdningerne – husholdningsproduktionen.

3. Husholdningsproduktion

I en international tidsanvendelsesundersøgelse (Szalai, 1972) opstilles 99 forskellige aktiviteter, hvoraf 40 kan defineres som produktive husholdningsaktiviteter, og i øvrigt kun 10 som produktive aktiviteter i den formelle økonomi.

Ved at se bort fra uddannelse, deltagelse i foreningsarbejde m.v. og omsorg, der ikke gives i form af eller samtidig med andre aktiviteter, kan de produktive husholdningsaktiviteter inddeles i

- husligt arbejde
  - madlavning
  - vask og strykning
  - rengøring
  - rep. og vedlh. af tøj
- praktisk arbejde i hjemmet
  - rep. og vedlh. af husholdningsmaskiner
  - rep. og vedlh. af transportmidler
  - rep. og vedlh. af boligen
- indkøb/ærinder
- havearbejde/gadefejning

Flere af disse – og andre – aktiviteter kan i øvrigt finde sted samtidig, eksempelvis husligt arbejde og børneomsorg. For at undgå en samlet registreret daglig tidsanvendelse på mere end 24 timer er aktiviteterne derfor prioriteret således, at hver tidsperiode kun indeholder én – primær – aktivitet.¹

Der ses i øvrigt bort fra planlægning og arbejdstilrettelæggelse – management – som finder sted uden for den pågældende aktivitet, på trods af at den ofte er en forudsætning for udførelsen.

De nævnte aktiviteter opfylder alle det tidligere nævnte trediepersonskriterium og svarer principielt set til afgrænsningen af ikke-lønnet husligt arbejde i flere udenlandske undersøgelser (f.eks. Hawrylyshyn, 1977; Chadeau, 1985).

4. Metoder til at værdisætte husholdningsproduktionen

Til forskel fra arbejdet i den formelle økonomi, der opgøres i værdier, er der ikke tilsvarende løbende opgørelser over arbejdet i den informelle husholdningsøkonomi. I

---

1. Hawrylyshyn (1976) har påvist, at børneomsorg mv. udgør 61% af den samlede tidsanvendelse til husholdningsarbejde opgjort som primæraktivitet, men kun 36% opgjort som sekundæraktivitet. For en nærmere belysning af karakteren og omfanget af omsorg se Wærness (1977).

forsøget på at opgøre omfanget af det samlede samfundsmæssige arbejde er det derfor nødvendigt at foretage indirekte - skønnede - opgørelser.

Hvad angår husholdningsarbejdet anvendes lønnen på arbejdsmarkedet som regel som værdimåler. Husholdningsarbejdets værdi (L_H) udtrykkes således som

$$L_H = W \left(\sum_{i=1}^n T_i \right), \quad (1)$$

hvor T_i er den anvendte tid til aktivitet i , n er det samlede antal aktiviteter og W lønnen på arbejdsmarkedet.

Ifølge et *alternativt omkostningsprincip* - wage equals opportunity cost of time (WOCT) - indebærer udførelsen af husholdningsarbejdet et bortvalg af lønarbejde og dermed ofringen af en - disponibel - løn. Den enkelte forudsættes således at kunne vælge mellem lønarbejde og husholdningsarbejde, og vil derfor ud fra en rationel betragtning netop vælge den fordeling, der giver de største fordele - den største nytte - svarende til at den marginale værdi af lønarbejde er lig husholdningsarbejdets marginale værdi. I modsat fald ville en omfordeling - mere eller mindre husholdningsarbejde - forøge nytten. Hvis derfor lønnen anvendes som udtryk for nytten, må den enkeltes husholdningsarbejde værdisættes med den alternative løn på arbejdsmarkedet (Becker, 1965; Gronau, 1973; Lancaster, 1966).

En anden mulighed er at foretage en opsplitning af den anvendte tid i den nødvendige arbejdstid (Serpa de, 1971) svarende til den tid der er nødvendig, når aktiviteten udføres mest hensigtsmæssigt, og merarbejdstiden. Det indebærer, at værdien af husholdningsarbejdet kan udtrykkes som

$$L_H = W \left(\sum_{i=1}^n TM_i \right), \quad (2)$$

hvor TM angiver den minimale, nødvendige tid til at udføre aktivitet i (Hawrylyshyn, 1977). I praksis vil det i flere tilfælde svare til den tid lønarbejdende kvinder anvender til den pågældende aktivitet i kraft af deres dobbeltarbejdsstatus.

Det er derfor enklere at forudsætte husholdningsarbejdet udført udelukkende af professionel lønnet arbejdskraft, d.v.s. enten at lade en ung pige/hushjælp udføre arbejdet, eller at lade en kok lave maden, en husassistent gøre rent, en gartner ordne haven o.s.v., hvorved disses løn anvendes som værdimål for de respektive husholdningsaktiviteter - evt. under hensyntagen til den tid professionelle er om at udføre arbejdet.

I tilfældet med hushjælpen - market alternative = housekeeper cost (MAHC) - vil værdien af husholdningsarbejdet kunne udtrykkes som

$$L_H = W^p \left(\sum_{i=1}^n T_i \right), \quad (3)$$

hvor W^p angiver lønnen til hushjælpen, og i tilfældet med specialisterne – market alternative = Individual function cost (MAIFC) – som

$$L_H = \sum_{i=1}^n T_i W_i^p, \quad (4)$$

hvor W_i^p er lønnen til professionel arbejdskraft, der udfører aktivitet (i) eller anden sammenlignelig aktivitet i den formelle økonomi. I begge tilfælde er det individorienterede alternative omkostningsprincip forladt til fordel for en funktionsorientering, hvilket betyder at en lavtlønnets eget husholdningsarbejde, der udføres som dyrere tjenester i den formelle økonomi, indregnes med en højere værdi i husholdningsøkonomien.

I praksis anvendes oftest markedsalternativet (MAHC), idet kun få tidsanvendelsesundersøgelser indeholder en opdeling i forskellige husholdningsaktiviteter tillige med, at tilsvarende aktiviteter i den formelle økonomi kan være vanskelige at udskille.

Under alle omstændigheder er det karakteristisk for markedsprincipperne, at de forsøger at besvare spørgsmålet »How much did you save by doing these things yourself?« (Morgan m.fl., 1959), hvilket imidlertid også kan besvares ved hjælp af andre principper.

Ifølge Gronau (1980) betragtes husholdningen som en virksomhed, der forarbejder rå- og mellemvarer ved hjælp af kapital og arbejdskraft. I det omfang denne produktion er sammenlignelig med produktionen på markedet, betyder det, at værditilvæksten kan fastlægges som prisen på disse markedsprodukter fratrukket de faktiske udgifter til ikke-varige og halvvarige forbrugsgoder. Hvis værdien af kapitalafkast tillige fratrækkes, fås herved værdien af arbejdsindsatsen uden hensyn til omfanget af det anvendte tidsforbrug.

Eller den formelle produktions *relative* værditilvækst – forholdet mellem værditilvækst og forbrug af rå- og mellemvarer – kan multipliceres med det materielle input til husholdningsproduktionen. Et sådant *alternativt omkostningsprincip* – alternative value adding (AVA) – tager både hensyn til det konkrete input i husholdningsproduktionen og i alternativproduktionen, der enten kan være produktionen i husholdningsservice-sektoren (AVA_{MAHC}) eller produktionen i flere forskellige formelle sektorer (AVA_{MAIFC}) (Bonke, 1986a; Bonke, 1986b).

En anden del af værdien af husholdningsproduktionen tilvejebringes i kraft af husholdningskapitalen. Her medfører et *anvendelsesprincip* – user-cost (UC) – at værdien af det årlige afkast – ydelsen – er lig med de omkostninger, forbrugeren har ved ikke at sælge kapitalen i begyndelsen af året og faldet i kapitalens markedsværdi i løbet af året (Katz, 1983).

I stedet for at fastlægge værdien af kapitalafkastet ud fra kapitalanvendelsen anvendes også et *kapitalvindingsprincip* – capital recovery (CR) – der indebærer, at værdien af kapitaler med forskellig alder beregnes i forskellige prisniveauer. For at få et fastprisprincip, der ser bort fra kapitaltab (-gevinster), forenkles anvendelsesprincippet (UC) ofte til et *alternativt omkostningsprincip* – opportunity cost (OC) – der kun indregner afskrivning og forrentning af kapitalen.

Et andet udgangspunkt for fastlæggelse af kapitalafkast er afkastet af tilsvarende markedskapital. Ifølge et *markedsforrentningsprincip* – market rental value (MRV) – antages det, at ejeren kunne opnå en indtægt ved at udleje sin kapital, og derfor har en alternativ omkostning ved ikke at gøre det.²

Et *substitutionsomkostningsprincip* – cost of a substitute service (CSS) – er eksempelvis anvendt til at beregne værdien af ydelserne fra en vaskemaskine, idet substituttet er prisen på vask i et selvbetjeningsvaskeri.

Endelig kan kapitalafkastet fastlægges ud fra den pris, som forbrugeren forlanger for at ville sælge kapitalen. En sådan *kontantkompensation* – cash equivalent value (CEV) – forudsætter, at der findes et pengebeløb, som stiller brugeren indifferent i valget mellem besiddelsen af kapitalen og pengebeløbet.

5. Værdien af den danske husholdningsproduktion

Det er fremgået, at der findes forskellige vurderingsprincipper til opgørelse af værdien af husholdningsproduktionen. I tabel 1 er nogle af disse principper anvendt til at beregne værdien af såvel husholdningsarbejdet som husholdningskapitalafkastet udtrykt i forhold til bruttonationalproduktet, excl. afkast af ejerboliger – $BNP_{korr.}$.

Tabellen viser, at den største forskel i værdien af husholdningsarbejdet fremkommer ved at sammenligne resultaterne af anvendelsen af det alternative markedsprincip baseret på husholdningernes tidsforbrug (MAHC) med resultaterne af det alternative markedsprincip baseret på husholdningernes materielle input (AVA_{MAIFC}). Førstnævnte resulterer i et husholdningsarbejde svarende til 42 pct. af $BNP_{korr.}$ mod sidstnævntes 8 pct. i 1976. Det materialbaserede markedsprincip (AVA_{MAIFC}) er imidlertid kritisabelt ved at forudsætte en professionel, funktionel arbejdsdeling i husholdningsarbejdet i modsætning til det andet materialbaserede markedsprincip (AVA_{MAHC}). Dette anvender, som nævnt, den relative værditilvækst i husholdningsservicesektoren som alternativ og forudsætter dermed implicit lønninger svarende til lønningerne – til hushjælp – ved anvendelsen af MAHC-princippet. Den væsentligste forskel mellem de to »MAHC-principper« er dermed produktiviteten, idet MAHC-princippet anvender

2. Princippet anvendes på boligområdet, hvor lejeværdi af egen bolig – principielt – fastlægges svarende til huslejer af i øvrigt identiske boliger (United Nations, 1968).

Tabel 1. Værdi af husholdningsproduktion i Danmark. 1964, 1975, 1976 og 1981. (Pct. af $BNP_{korrr.}$)

Vurderingsprincip	1964	1975	1976	1981
<i>Husholdningsarbejde:</i>				
WOCT	8	25	24	.
WOCT (incl. fuldtidshjemmearb. kvinder)	.	38	37	.
MAHC	28	42	42	.
AVA_{MAHC}	.	.	27	26
AVA_{MAIFC}	.	.	8	9
<i>Husholdningskapitalafkast:</i>				
OC (husholdningsapparater)	.	.	6	7
OC (ejerboliger)	3	6	7	8

Anm.: Bruttonationalproduktet er excl. lejeværdi af egen bolig, der henføres til husholdningskapitalapparatet.

det faktiske tidsforbrug i husholdningerne, og AVA_{MAHC} anvender den nødvendige tid – i den tilsvarende formelle sektor. Når derfor sidstnævnte princip resulterer i et husholdningsarbejde svarende til 27 pct. af $BNP_{korrr.}$ og førstnævnte i ét svarende til de tidligere nævnte 42 pct. kan det fortolkes på den måde, at husholdningsarbejdet er omkring en trediedel mindre produktivt end arbejdet i husholdningssektoren.

Det fjerde princip, der er anvendt i beregningerne af værdien af husholdningsarbejdet, er det alternative omkostningsprincip (WOCT), som er kritisabelt ved snarere at måle værdien af husholdningsarbejderne end værdien af husholdningsarbejdet, tillige med at husholdningsarbejde udført af husholdningsarbejdere uden noget umiddelbart formelt markedsalternativ principielt set udelades.³ Hvis fuldtidshjemmearbejdende kvinders husholdningsarbejde alligevel medregnes med en ikke-faglært kvindes løn som alternativ, resulterer anvendelsen af princippet imidlertid i en samlet værdi af husholdningsarbejdet på 37 pct. af $BNP_{korrr.}$, hvilket stort set svarer til resultatet ved at anvende MAHC-princippet.

De nævnte størrelsesordener refererer alle til året 1976, der er det eneste år samtlige vurderingsprincipper er anvendt på.

I perioden 1964–75 medfører beregningerne ved hjælp af WOCT-princippet og MAHC-princippet en markant stigning i husholdningsarbejdets værdi i forhold til det korrigerede bruttonationalprodukt, for MAHC-princippets vedkommende hovedsagelig begrundet i de forbedrede – alternative – lønforhold (Bonke, 1986b). I samme periode steg forrentningen af ejerboliger markant, formentlig begrundet i det store parcelhusbyggeri. Resultatet var en stor samlet produktionsstigning. I den følgende perio-

3. For en nærmere kritik af WOCT-princippet, se Amsden (1980), Ferber & Greene (1983) og Schettkat (1985).

de aftog stigningen i forrentningen af ejerboligerne, og afkastet af den øvrige husholdningskapital var moderat stigende. Sammen med nogenlunde uændret husholdningsarbejde, beregnet ved hjælp af AVA_{MAHC} - og AVA_{MAIFC} -principperne, betyder det, at den samlede husholdningsproduktion udviklede sig nogenlunde parallelt med $BNP_{korr.}$ i perioden 1976-81.

Den danske husholdningsproduktion har hermed udviklet sig anderledes end i andre lande, hvor husholdningsarbejdet tilsyneladende var faldende frem til begyndelsen af 1970'erne for siden at stige.

Med hensyn til niveauet for den danske husholdningsproduktion i midten af 1970'erne adskilte det sig imidlertid ikke væsentligt fra niveauet andre steder (Goldschmidt-Clermont, 1982). I 1976 udgjorde værdien af husholdningskapitalafkastet og husholdningsarbejdet, opgjort ud fra de alternative markedsprincipper - AVA_{MAHC} og MAHC - mellem 40 og 55 pct. af det korrigerede bruttonationalprodukt. Husholdningsproduktionen var herved lige så værdifuld som produktionen i den formelle - private og offentlige - servicesektor.

6. Husholdningsproduktionen og fordelingen

Det viser sig ikke overraskende, at husholdningsarbejdet hovedsagelig udføres af kvinder, og at ikke-beskæftigede kvinder har langt det største tidsforbrug. Forskellene mellem kønnene er imidlertid indsnævret i løbet af de sidste 20 år med kvindernes stigende erhvervsfrekvenser. For kvinder »kompenseres« mere arbejde på arbejdsmarkedet tilsyneladende med mindre arbejde i husholdningen. Det forklarer samtidig, at husholdningsarbejdet er steget for beskæftigede kvinder som helhed ved, at *relativt* flere af disse var deltidsbeskæftigede i 1975 end i 1964. For mændenes vedkommende genfindes denne sammenhæng ikke, idet husholdningsarbejdets omfang er væsentlig mindre afhængigt af omfanget af arbejdet på arbejdsmarkedet. Til gengæld er husholdningsarbejdet steget for alle mænd i den betragtede periode, hvilket kunne tyde på, at andre faktorer har fået øget betydning.

Foruden almindelige ligestillingsbestræbelser har husholdningsarbejdet således skiftet karakter i retning af færre traditionelle kvindeopgaver - husligt arbejde - og flere traditionelle mandeopgaver - gør-det-selv aktiviteter - jvf. tabel 2. En undersøgelse af beboeres egen reparation og vedligeholdelse af boligen understøtter dette ved at vise en markant stigning i denne husholdningsaktivitet i løbet af de seneste 10-15 år. (Bonke 1986a).

Et andet forhold, som kort skal omtales, er indkomstens betydning for husholdningsproduktionens omfang. Der kan således argumenteres for, at lavindkomstgrupper kompenserer for dårlige forbrugsmuligheder gennem en forholdsvis større husholdningsproduktion.

Tabel 2. Værdien af husholdningsarbejdet fordelt på husligt arbejde^(a) og gør-det-selv aktiviteter^(b) i 1976 og 1981 (pct.)

	1976	1981
Husligt arbejde	72	68
Gør-det-selv aktiviteter	28	32
Husholdningsarbejde, i alt	100	100

Noter: ^(a) Madlavning, vask og stryging, rengøring, rep. og vedl. af tøj. ^(b) Rep. og vedl. af husholdningsmaskiner, transportmidler og boligen og havearbejde.

Anm.: AVA_{MAHC} er anvendt som vurderingsprincip.

Det viser sig da også, at uligheden mellem forskellige befolkningsgrupper inddelt efter stigende husstandsbruttoindkomst er mindre for den disponible indkomst incl. værdien af husholdningsarbejdet end for den disponible indkomst alene både i 1976 og i 1981, jvf. tabel 3.

Det fremgår tillige, at uligheden i disponible indkomster blandt lønmodtagerhusholdninger er væsentlig mindre, end den er blandt samtlige – lønmodtager og ikke-lønmodtager – husholdninger. Inkluderingen af værdien af husholdningsarbejdet forøger imidlertid uligheden blandt lønmodtagerhusholdningerne ved, at de økonomisk bedst stillede »kompenserer« mere end de økonomisk dårligt stillede. I øvrigt er uligheden både i disponibel indkomst og i disponibel indkomst incl. værdien af husholdningsarbejdet inden for denne befolkningsgruppe steget fra 1976 til 1981.

Husholdningsarbejdets forøgelse af uligheden blandt lønmodtagerhusholdninger indebærer, at dette arbejde omvendt formindsker uligheden temmelig meget blandt ikke-lønmodtagere – selvstændige erhvervsdrivende, uddannelsessøgende, pensionister o.a. – eftersom uligheden i *hele* befolkningen, som nævnt, reduceres ved anvendelse af det udvidede indkomstbegreb.

Med hensyn til uligheden blandt lønmodtagerhusholdninger bevirker husholdningsproduktionen, at de økonomiske forskelle og den økonomiske velfærd inden for denne store befolkningsgruppe er større, end det fremgår af de sædvanlige »nationalregnskabsmæssige« opgørelser.

En umiddelbar konklusion af ovennævnte er derfor, at det er nødvendigt at anvende flere forskellige begreber til at beskrive de økonomiske forhold i samfundet – også selv om de bagvedliggende beregninger bygger på en række mere eller mindre diskutabile forudsætninger. For som Adler og Hawrylyshyn (1978) har formuleret det: » ... the assumptions which we have made in our estimates and the manipulations required to fit data from earlier years to the form of estimation are – ... – qualitatively not much worse than many well-established historical national accounts estimates«.

Tabel 3. Husholdningsarbejdets betydning for indkomstfordelingen i 1976 og 1981. Ginikoefficient $\times 100$.

	Disp. indkomst	Disp. indkomst og værdien af hushold.-arbejdet
	pct. af samlet indkomstmasse	
1976	31.5	28.0
1981	31.1	28.4
1976 Lønmodt.	20.9	21.9
1981 Lønmodt.	22.8	24.3

Anm.: En nærmere redegørelse for beregningen findes i Bonke (1986b).

Litteratur

- Adler, H.J. and O. Hawrylyshyn. 1978: Estimates of the Value of Household Work, Canada, 1961 and 1971. *The Review of Income and Wealth*. Series 24. 1978.
- Amsden, Alice H. (Ed.) 1980: *The Economics of Women and Work*. Penguin Books, England.
- Becker, G. 1965: A Theory of the Allocation of Time. *The Economic Journal*. September 1965.
- Bonke, J. 1986a: *Formelt og informelt byggeri - og brug af bygninger*. SBI-rapport 184. Statens Byggeforskningsinstitut.
- Bonke, J. 1986b: Husholdningsøkonomi - en teoretisk og empirisk belysning af husholdningsproduktionen. Memo nr. 157. December 1986. Københavns Universitets økonomiske institut.
- Chadeau, Ann. 1985: Measuring Household Activities: Some International Comparisons. *The Review of Income and Wealth*. No. 3. 1985.
- Ferber, M.A. and B.G. Birnbaum. 1977: The New Home Economics: Retrospect and Prospects. *Journal of Consumer Research*. Vol. 4. June 1977.
- Ferber, M.A. and C.A. Greene. 1983: Household vs. Marketwork: Some Evidence of How the Decision is made. *The Review of Income and Wealth*. Series 29.
- Goldschmidt-Clermont, L. 1982: *Unpaid Work in the Household. A Review of economic evaluation methods*. International Labour Office Geneva.
- Gronau, Reuben. 1973: The Measurement of Output of the Nonmarket Sector: The Evaluation of Housewives' Time. I *The Measurement of Economic and Social Performance*, M. Moss (ed.). NBER. New York, p. 163-189.
- Gronau, Reuben. 1980: Home Production - A Forgotten Industry. *The Review of Economics and Statistics*. 1980.
- Hawrylyshyn, Oli. 1976: The Value of Household Services: A Survey of Empirical Estimates. *The Review of Income and Wealth*, June 1976.
- Hawrylyshyn, Oli. 1977: Towards a Definition of Non-Market Activities. *The Review of Income and Wealth*, Series 23. 1977.
- Hawrylyshyn, Oli. 1978: *Estimating the Value of Household Work in Canada 1971*. Statistics Canada.
- Hill, T.P. 1977: On Goods and Services. *The Review of Income and Wealth*, December 1977.
- Katz, Arnold J. 1983: Valuing the Services of Consumer Durables. *The Review of Income and Wealth*, Series 29. 1983.
- Lancaster, K.J. 1966: A New Approach to Consumer Theory. *Journal of Political Economy*, 74.
- Lundager, J. og F. Schneider. 1986: En sammenligning af udviklingen i den sorte økonomi for Danmark, Norge og Sverige. *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 124. 362-79.
- Morgan, J.N., M.H. David, W.J. Cohen og H.E. Brazer. 1962: *Income and Welfare in the United States*, pp. 95-105.

Tabel 3. Husholdningsarbejdets betydning for indkomstfordelingen i 1976 og 1981. Ginikoefficient $\times 100$.

	Disp. indkomst	Disp. indkomst og værdien af hushold.-arbejdet
	pct. af samlet indkomstmasse	
1976	31.5	28.0
1981	31.1	28.4
1976 Lønmodt.	20.9	21.9
1981 Lønmodt.	22.8	24.3

Anm.: En nærmere redegørelse for beregningen findes i Bonke (1986b).

Litteratur

- Adler, H.J. and O. Hawrylyshyn. 1978: Estimates of the Value of Household Work, Canada, 1961 and 1971. *The Review of Income and Wealth*. Series 24. 1978.
- Amsden, Alice H. (Ed.) 1980: *The Economics of Women and Work*. Penguin Books, England.
- Becker, G. 1965: A Theory of the Allocation of Time. *The Economic Journal*. September 1965.
- Bonke, J. 1986a: *Formelt og informelt byggeri - og brug af bygninger*. SBI-rapport 184. Statens Byggeforskningsinstitut.
- Bonke, J. 1986b: Husholdningsøkonomi - en teoretisk og empirisk belysning af husholdningsproduktionen. Memo nr. 157. December 1986. Københavns Universitets økonomiske institut.
- Chadeau, Ann. 1985: Measuring Household Activities: Some International Comparisons. *The Review of Income and Wealth*. No. 3. 1985.
- Ferber, M.A. and B.G. Birnbaum. 1977: The New Home Economics: Retrospect and Prospects. *Journal of Consumer Research*. Vol. 4. June 1977.
- Ferber, M.A. and C.A. Greene. 1983: Household vs. Marketwork: Some Evidence of How the Decision is made. *The Review of Income and Wealth*. Series 29.
- Goldschmidt-Clermont, L. 1982: *Unpaid Work in the Household. A Review of economic evaluation methods*. International Labour Office Geneva.
- Gronau, Reuben. 1973: The Measurement of Output of the Nonmarket Sector: The Evaluation of Housewives' Time. I *The Measurement of Economic and Social Performance*, M. Moss (ed.). NBER. New York, p. 163-189.
- Gronau, Reuben. 1980: Home Production - A Forgotten Industry. *The Review of Economics and Statistics*. 1980.
- Hawrylyshyn, Oli. 1976: The Value of Household Services: A Survey of Empirical Estimates. *The Review of Income and Wealth*, June 1976.
- Hawrylyshyn, Oli. 1977: Towards a Definition of Non-Market Activities. *The Review of Income and Wealth*, Series 23. 1977.
- Hawrylyshyn, Oli. 1978: *Estimating the Value of Household Work in Canada 1971*. Statistics Canada.
- Hill, T.P. 1977: On Goods and Services. *The Review of Income and Wealth*, December 1977.
- Katz, Arnold J. 1983: Valuing the Services of Consumer Durables. *The Review of Income and Wealth*, Series 29. 1983.
- Lancaster, K.J. 1966: A New Approach to Consumer Theory. *Journal of Political Economy*, 74.
- Lundager, J. og F. Schneider. 1986: En sammenligning af udviklingen i den sorte økonomi for Danmark, Norge og Sverige. *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 124. 362-79.
- Morgan, J.N., M.H. David, W.J. Cohen og H.E. Brazer. 1962: *Income and Welfare in the United States*, pp. 95-105.

- Reid, Margaret G. 1934: *Economics of Household Production*. New York.
- Reid, Margaret G. 1977: How New is the New Home Economics? *Journal of Consumer Research*, Vol. 4. No. 3. 1977.
- Schettkat, Ronald. 1985: The Size of Household Production: Methodological Problems and Estimates for the Federal Republic of Germany in the Period 1964 to 1980. *The Review of Income and Wealth*, No. 3. 1985.
- Serpa de, A.C. 1971: A Theory of the Economics of Time. *The Economic Journal*, December 1971.
- Stetkær, K. 1983: Den sorte sektor i nationalregnskabssammenhæng. *Samfundsøkonomen* 1:2.
- Szalai, A. 1972: The use of time. Daily Activities of urban and suburban populations in twelve Countries. Mouton.
- United Nations. 1968: *A System of National Accounts. Studies in Methods*. New York.
- Viby Mogensen, G. 1985: *Sort arbejde i Danmark*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Wærness, K. 1977: Ligestilling, nærmiljø og sociale hjælpertilak. I *Kvinnens bilde. Bidrag til en kvinnesociologi*. Oslo.